

*І. А. Білоткач,
к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА

I. Bilotkach,
Ph.D, associate professor of marketing department, Dnepropetrovsk state agrarian-economic university

PECULIARITIES OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO ESTIMATION OF EFFICIENCY OF MARKET DEVELOPMENT OF ORGANIC AGRICULTURE PRODUCTION

Мета. Аналіз методичних аспектів оцінки стану та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції. Формування комплексу методів, їх змісту, послідовності та доцільності застосування для удосконалення розвитку ринку органічного агровиробництва.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження є діалектичний та аналітичний підхід до вивчення існуючих методичних аспектів оцінки стану та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції та особливостей розвитку і регулювання органічного агровиробництва в Україні.

Результати дослідження. Стверджується, що економічний потенціал держави значною мірою залежить від ефективності використання ресурсного потенціалу як виробників органічної продукції, так і інших організаційних структур на шляху просування цієї продукції до споживача.

Наголошується, що використання розглянутих аналітичних методів і методичних підходів у дослідженні формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції дає можливість комплексно оцінити їх особливості, виявити тенденції розвитку, вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а також розробити перспективну модель формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Методику дослідження формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції можна розглядати як сукупність методів, що дозволяють оцінити його сучасний стан та спрогнозувати показники розвитку на майбутні періоди. Така методика дослідження включає формування внутрішнього й зовнішнього факторів середовища, які прямо або опосередковано впливають на функціонування та розвиток ринку органічної сільськогосподарської продукції в сучасних умовах.

Наукова новизна результатів дослідження. Обґрунтовано методичні аспекти оцінки стану та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати дослідження поглиблюють теоретичні аспекти розвитку та забезпечують можливість активізації інноваційного процесу органічного агровиробництва в Україні.

Purpose. Analysis of methodological aspects of the assessment of the state and development of the market of organic agricultural products. Formation of a set of methods, their content, consistency and expediency of application for improving the development of the organic agricultural production market.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the study is a dialectical and analytical approach to the study of existing methodological aspects of assessing the state and development of the organic agricultural products market and the features of development and regulation of organic agricultural production in Ukraine.

Findings. It is argued that the economic potential of the state depends to a large extent on the effectiveness of using the resource potential as producers of organic products and other organizational structures in the way of promoting this product to the consumer.

It is noted that the use of the considered analytical methods and methodological approaches in the study of the formation and development of the market of organic agricultural products makes it possible to comprehensively evaluate their features, identify trends in development, influence factors of internal and external environment, and develop a promising model for the formation and development of organic agricultural products.

The methodology for studying the formation and development of the market of organic agricultural products can be considered as a set of methods that allow us to assess its current state and predict development indicators for future periods. This research methodology includes the formation of internal and external environmental factors that directly or indirectly affect the functioning and development of the market of organic agricultural products in modern conditions.

Originality. Methodical aspects of the assessment of the state and development of the market of organic agricultural products in Ukraine are substantiated.

Practical value. The obtained research results deepen the theoretical aspects of development and provide an opportunity to activate the innovative process of organic agricultural production in Ukraine.

Ключові слова: органічна сільськогосподарська продукція, органічне агровиробництво, ринок органічної продукції, ефективний розвиток, методи дослідження.

Key words: organic agricultural products, organic agricultural production, organic products market, effective development, research methods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із головних питань в розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні нині є формування методичних підходів при бізнес-плануванні та формуванні державних програм щодо виробництва та просування органічних товарів від виробника до кінцевого споживача на вигідних умовах для всіх учасників процесу. Важливою умовою формування і розвитку ефективного функціонування ринку органічної сільськогосподарської продукції виступає наявність якісного методичного та понятійного забезпечення, що сприяє формуванню оптимальної інфраструктури, якісному виконанню функції розподілу, нагромадження, маркетингову, комунікаційну тощо.

Якісна інфраструктура була б здатна забезпечити скорочення непродуктивних витрат органічної сільськогосподарської продукції, підвищити її якість, сприяти формуванню оптимальних ринкових цін.

На теперішній час в Україні має місце нестабільна цінова ситуація на аграрному ринку через недостатній розвиток методичних аспектів та аналітичних методик щодо оцінки стану інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції, зокрема цивілізова-

них прозорих каналів просування органічної сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача на вигідних для всіх учасників процесу умовах, стабільних зв'язків у ланцюгу "виробник органічної продукції — оптовик — роздрібний продавець — споживач". Тому дослідження методичних підходів щодо розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції є надзвичайно актуальним для всіх учасників ринку.

Все вищенаведене обґрунтовує актуальність цього дослідження, що має важливе значення для розвитку як органічного агровиробництва так і інституціональної системи взагалі в нашій країні та за її межами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні аспекти оцінки стану та розвитку ринку сільськогосподарської продукції знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних вчених та науковців, зокрема П. Саблука, О. Гудзинського, М. Куницької-Іляш, Т. Лозинської, І. Червена, М. Куліша, П. Гайдучького, В. Месель-Веселяка, В. Гречкосія, І. Гурова та ін. Проте кожен з вчених досліджував цю проблема-

тику в основному одним (найкращим на його погляд) методом.

Теоретичним і прикладним аспектам впровадження органічного та безпечного агровиробництва займаються Р.М. Безус, Л.Г. Мельник, Л.С. Гринів, В.В. Підліснюк, В.І. Артиш, М.І. Кобець, П.В. Писаренко, В.Ф. Сайко, Б.В. Буркинський, Є.В. Милованов, Т.О. Зайчук, Т.Г. Дудар та інші поважні науковці.

Дослідженню розвитку інституціональних процесів в економіці в цілому і в сільському господарстві зокрема присвячені наукові праці О. Гончаренко, С. Ілляшенко, Л. Антонюка, Н. Апатової, Ю. Бажала, В. Вишневського, В. Гейця, В. Дементьєва, П. М. Леоненко, В.Н. Тарасевича, П. Юхимчука, А. Чухно, Ю. Яковця та інші не менше поважні особистості.

Але необхідність удосконалення ефективності розвитку органічного агровиробництва потребує більш детального удосконалення методичних підходів до оцінки ефективності розвитку ринку органічного агровиробництва, що забезпечить товаропостачання якісної сільськогосподарської продукції споживачам.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У матеріалах дослідження, представлених у статті ставиться за мету аналіз методичних аспектів оцінки стану та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції. Формування комплексу методів, їх змісту, послідовності та доцільності застосування для удосконалення розвитку ринку органічного агровиробництва.

Об'єктом дослідження є ринок органічного агровиробництва України.

Предметом дослідження є сукупність методологічних чинників, що використовуються та використання яких можливе при оцінці стану та розвитку органічного агровиробництва в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ринок органічного агровиробництва є динамічною, кількісно-зростаючою, систематизованою сукупністю суб'єктів господарювання, споживачів органічної сільськогосподарської продукції та логістичних шляхів просування органічної продукції від виробника до кінцевого споживача. Тому для оцінки ефективності розвитку ринку органічного агровиробництва необхідно застосовувати комплексну систему способів і прийомів, яка б дала можливість охарактеризувати фактичний стан всього ринку та його складових елементів, оцінити розвиток досліджуваних елементів та визначати вплив факторів на формування кінцевого результату. А основними результатами діяльності ринку органічного агровиробництва є забезпечення споживачів якісною та безпечною продукцією та економічно-ефективна діяльність всіх комерційних суб'єктів, що беруть участь у виробництві органічної сільськогосподарської продукції, її сортуванню, збереженню, транспортуванню, переробці (при потребі) та доведенню її до кінцевого споживача [1].

Методика дослідження стану і розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції повинна включати способи і прийоми дослідження, які комплексно враховують вплив факторів зовнішнього й внутріш-

нього середовища, всю сукупність елементів системи функціонування підприємств-виробників органічної продукції в сільському господарстві, посередників при просуванні цієї продукції, торгівельні мережі, їхню специфіку й взаємозв'язки, а також дозволяють синтезувати їх, досліджувати як єдине ціле в системі "виробник-споживач" [2].

Якщо говорити про комплексну характеристику ринкових процесів та явищ, то в першу чергу, на нашу думку, необхідно зосередитись на кон'юктурі ринку, яка формується під впливом сукупності чинників і умов. Це в свою чергу вимагає постійного моніторингу ринкової ситуації. Зокрема для проведення дослідження доцільно було б застосовано специфічні методи кон'юктурного аналізу, що базуються на якісних оцінках ринкової ситуації, одержаних експертним шляхом. Ринкові дослідження використовуються як інформаційна основа для наступних цілей: реалізація визначеного обсягу продаж, створення та виведення на ринок нових товарів, збільшення ринкової частки. При впровадженні визначених цілей, треба наголосити, що застосовуватися вони можуть при дослідженні конкретного товару. І в першу чергу досліджується товарна структура ринку, визначаються основні прийоми дослідження для кон'юктурно поставлених задач [3; 4].

Методику дослідження формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції можна розглядати як сукупність методів, що дозволяють оцінити його сучасний стан та спрогнозувати показники розвитку на майбутні періоди. Така методика дослідження включає формування внутрішнього й зовнішнього факторів середовища, які прямо або опосередковано впливають на функціонування та розвиток ринку органічної сільськогосподарської продукції в сучасних умовах; оцінку ефективності функціонування елементів інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції; дослідження стану та розробка напрямів державного регулювання формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції; формування моделі стратегічного розвитку; розробку загальної методики оцінки ефективності формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Основою ситуаційного аналізу є вивчення зовнішнього середовища, що сприяє ефективності підприємства в аграрній сфері, мета якого — дослідження та оцінка комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів, що існують, проблем та прийомів їхнього подолання.

Вибір факторів має велике значення, тобто визначаючи та досліджуючи вплив того чи іншого фактору на результативні показники діяльності, в першу чергу потрібно проводити аналіз істотності їх впливу з точки зору практичних аспектів як для об'єкту дослідження, оскільки істотність впливу визначає можливість використання отриманих висновків для подальших досліджень та впливає на ступінь достовірності отриманих результатів.

Основні критерії, що мають вплив на оцінку ефективності стану органічного агровиробництва та ринку органічної сільськогосподарської продукції є такі: наявність попиту на органічну продукцію, ступінь забрудненості ґрунту, ступінь забруднення водних ресурсів, ступінь забруднення повітря, наявність джерел органічного насінництва та органічного молодняка в тварин-

ництві, наявність органів сертифікації, наявність сертифікованих господарств, наявність сертифікованих логістичних систем, динаміка форм власності, зміна кон'юнктури ринку, політика державної підтримки та інші чинники зовнішнього середовища. При цьому математично потенційну ефективність стану органічного агровиробництва в регіоні можливо представити в вигляді такої математичної моделі:

$$\text{Кп.еф.} = F (X_1 * X_2 * X_3 * X_4 * X_5 * \dots * X_n) \quad (1),$$

де Кп.еф. — це коефіцієнт потенційної ефективності економічного стану органічного агровиробництва регіону;

X_i — розрахована оцінка суттєвого фактору визначена як співвідношення обсягу досліджуваного чинника сприятливим до органічного агровиробництва до загального обсягу цього чинника у регіоні. Наприклад, загальна площа сільськогосподарських земель регіону складає 100 тис. га, з них придатними для виробництва органічної сільськогосподарської продукції є 20 тис. га. Відповідно значення показника X по фактору "Земельний фонд" буде складати $20 / 100 = 0,2$.

Аналогічним чином пропонуємо розрахунок величин показників по інших суттєвих факторах. При цьому у випадках, коли відсутня кількісна інформація щодо того або іншого фактору, розрахунок, на нашу думку, доцільно проводити по кількісній експертній, або умовній інформації.

Безумовно, критерії досліджуваного напряму мають ґрунтуватися на певних класифікаційних ознаках, але напрям органічного агровиробництва відносно новий в Україні і розрахунок "коефіцієнту потенційної ефективності економічного стану органічного агровиробництва регіону" допоможе як у характеристиці стану цього явища, так і у визначенні ступеню доцільності запровадження та підтримки тих чи інших державних програм, які стосуються органічного агровиробництва.

За сучасних умов економічні дослідження ґрунтуються на загальнонаукових методах, використовуваних у теоретичних і емпіричних дослідженнях: порівняння, аналіз-синтез, індукція-дедукція, аналогія, моделювання й інші, які доповнюватимуться методами аналізу ситуації, маркетинговими методами дослідження, оцінки аспектів господарювання, методами оцінки ризиків, прогнозування оцінки.

Дослідження розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції включає і дослідження механізмів формування і функціонування його інфраструктури, оскільки останні чинники мають значний вплив ефективності його функціонування. Дослідження цієї роботи включають: ступінь збалансованості ринку (співвідношення попиту і пропозиції); тенденції його формування та розвитку; масштаби операцій з органічною продукцією що здійснюються на ринку; рівень комерційного ризику; рівень продовольчої безпеки.

Для повноцінного дослідження стану ринку органічної сільськогосподарської продукції, на нашу думку, доцільно використовувати такі методи економічних досліджень:

1. Методика визначення потенційної стійкості сільськогосподарських підприємств. Ця методика передбачає побудову пріоритетного ряду виробників аграрної продукції за ступенем стійкості виробництва та потен-

ційної можливості щодо виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Для оцінки економічної стійкості підприємства необхідна відповідна інформаційна база про фінансовий стан підприємств. Такою базою є облікові документи та звітність про результати діяльності організаційних структур. При цьому як облікова, так і звітна інформація повинна відображати всю картину діяльності підприємств, а не тільки її фінансову частину, оскільки не завжди негаразди в фінансовій сфері є наслідками недолугої організації сфери виробництва та розподілу наявної продукції [5].

Умовою стійкого розвитку органічного агровиробництва в аграрних підприємствах в цілому є їх ефективна виробничо-комерційна діяльність, спрямована на забезпечення власного розвитку, стабільності, виконання передбаченої місії. Таким чином, одним з основних факторів економічної стійкості аграрних підприємств повинен стати механізм, який би врегулював та корегував виконання поставлених завдань, можливість корегування цих завдань при потребі, обґрунтовував залежність між отриманим економічним ефектом на підприємстві та рівнем матеріального задоволення відповідальних працівників сфери управління як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі [6].

2. Метод порівняння. Це метод дозволяє давати оцінку діяльності певному об'єкту дослідження через зіставлення останнього з іншим об'єктом, що приймається за базу порівняння. При цьому необхідно дотримання умов порівнянності та вибір бази порівняння з аналогічною місією діяльності. Якщо порівняння проводиться з плановими або нормативними параметрами, то в цьому випадку доцільно проводити корегування отриманих результатів для врахування відмінності вхідних параметрів при формуванні об'єкту та бази порівняння.

Взагалі треба зауважити, що переважна частина аналітичного інструментарію, що пропонується в наукових школах "пострадянських країн", має свої витoki з періоду планової економіки та відсутності конкурентного середовища. Відкритість інформаційного простору серед підприємств однієї галузі сприяло розробці відповідного аналітичного інструментарію, який на теперішній час є практично неактуальним та шкідливим для підприємств, що працюють в умовах жорсткої конкуренції.

3. Метод кореляційно-регресійного аналізу. Один із статистичних методів, що дозволяє оцінити залежність між факторними та результативними ознаками. За допомогою цього методу можливо надати кількісну оцінку залежності між різними факторами що формують органічне агровиробництво. Особливістю цього методу є те, що для отримання корисних висновків треба коректно визначитися з ознаками, що будуть досліджуватися, на предмет того чи відносяться вони до "факторних" або до "результативних". Також треба врахувати можливості дослідження парної та множинної кореляції. Треба зауважити, що проведення множинної кореляції по всій групі "факторних" ознак дасть можливість визначитися із найбільш суттєвими ознаками для більш поглибленого їх дослідження.

4. Метод трендового аналізу. Цей метод дає можливість охарактеризувати розвиток у часі будь-якого показника що характеризує органічне агровиробництво та спрогнозувати кількісні параметри досліджуваних явищ на майбутні періоди за допомогою способу екстраполяції. Така характеристика, при умові її ефективного застосування, дозволяє найбільш повно й точно проаналізувати стан ринку органічної сільськогосподарської продукції, виявити тенденції, розробити модель розвитку на перспективу.

5. Індексний метод. Цей метод дає можливість не тільки дати характеристику змін показників що характеризують стан та розвиток органічного агровиробництва. За допомогою індексного методу можливо також визначити вплив факторів, що формують кінцеві показники та кількісно оцінити ступінь їх впливу. За допомогою індексного методу можливо дати оцінку ступеню залежностей результативних показників зміни обсягів виробництва й реалізації органічної аграрної продукції від політики держави в певних напрямках. Визначитися з впливом екстенсивних (кількість вироблених товарів і наданих послуг, чисельність зайнятих в сільському господарстві) та інтенсивних (дефлятор ВВП та індекс цін, продуктивність праці) чинників на обсяг валового внутрішнього продукту, а також на обсяг виробленої продукції за основними видами економічної діяльності [7].

6. Наочні методи подання інформації. Вміння представити отриману інформацію в сучасному економічному просторі та вміння усвідомити цю інформацію має велике значення для ефективного розвитку галузі органічного агровиробництва. І зводить подання інформації тільки до представлення графічних образів, на нашу думку, не відповідає вимогам інформаційного простору. Серед методів наочного подання інформації можливо виділити дві великі групи: ілюстраційні методи та демонстраційні методи. Ілюстраційні методи передбачають показ зацікавленим особам інформації в графічному або образотворчому вигляді для досягнення більшого емоційного враження щодо проведеної дослідницької, розрахункової або іншої роботи. Ілюстраційно доцільно представляти тенденції розвитку складових ринку органічної сільськогосподарської продукції, глибоко вивчити склад і динаміку явищ, а також взаємозв'язки між ними, тощо [8].

Демонстраційні методи передбачають демонстрацію роботи певних механізмів як технічного, так і організаційного рівня, що дозволить глядачам отримати реальне уявлення про роботу представлених зразків. Прикладом демонстрації може бути представлена електронна схема економічного механізму ринку органічного агровиробництва, робота технічних приладів, організація роботи відділу просування продукції, тощо.

7. Методи оцінки ризиків. Ризик за своєю природою означає невизначеність в можливості отримання очікуваного результату з певних причин. Будь-який метод оцінки ризику має на меті мінімізацію визначених чинників, що можуть негативно вплинути на очікувані результати діяльності. При цьому взагалі нівелювати дію негативних чинників — завдання, що виконати практично неможливо.

До ризиків органічного агровиробництва можливо віднести: вибір ефективної стратегії органічного агро-

виробництва й реалізації органічної продукції, механізмів стабілізації та розвитку. Оцінка рівня ризику є найбільш складним і відповідальним моментом, оскільки саме від її результатів залежать пріоритетність дій підприємства. В першу чергу необхідно встановити ранжирний перелік ризиків, які є найбільш впливовими. Зміст цієї процедури можливо узагальнити в два основних етапи:

— визначення та розробка заходів мінімізації зовнішніх ризиків, рівень яких не залежить від особливостей діяльності підприємства (наприклад ризик зміни податкової політики держави, ризик екологічної ситуації в регіоні, ризики в змінах вправил проведення сертифікації та інше);

— визначення та розробка заходів мінімізації внутрішніх ризиків, тобто ризиків, рівень яких залежить безпосередньо від підприємства (ризик втрати врожаю через недотримання вимог агротехніки, ризик втрати майна через недотримання умов експлуатації техніки і таке інше).

Потрібно наголосити, що менеджмент підприємства повинен розуміти, що будь-який ризик неможливо повністю викоринити, тобто необхідний постійний контроль за всіма визначеними ризиками з метою своєчасного реагування на їх можливу недоцільну активізацію.

8. Метод матриці координат. Це один з самих новітніх і самих перспективних методів обробки застосування математичного інструментарію до обробки економічної інформації. Його сутність проявляється у тому що масова свідомість є набором елементів з різними властивостями, тому прогнозувати поведінку цілого неможливо. Тому для організації життєдіяльності людства в цілому та окремих напрямів його економічної діяльності пропонується матриця з визначеними пріоритетними координатами. Насупним етапом є розробка заходів для мотивування та стимулювання (як явного, так і неявного) соціума до входження в визначені обмеження для досягнення певної мети.

Кожне коло цивілізаційного розвитку несе в собі певні визначені координати розвитку людства. Так, ключовими, поняттями кінця ХХ-го століття були такі терміни як "ринок", "монетаризм", "репутаційний капітал", "сталий розвиток", "зелені міста", "толерантність", "екологічна свідомість", "глобальне потепління".

На теперішній час координатами економічного розвитку вважається шостий технологічний уклад і всі провідні наукові школи світу погоджуються з цим, або ж активно не заперечують. Ключовими факторами розвитку цього етапу є нанотехнології, клітинкові технології. Перевага цього етапу інноваційного розвитку людства вважається різке зниження енергоємності та матеріалоємності виробництв та конструюванні матеріалів та організмів із заздалегідь визначеними властивостями.

Щодо органічного виробництва, то в рамках матриці координат, на нашу думку, доцільно ввести класифікацію виробників органічної продукції, логістичних і торгових підприємств за показниками ефективності ведення їх комерційної діяльності та споживачів з урахуванням кількісних і якісних характеристик споживання та ефективності їх взаємовідносин у часовому просторі.

9. Методи управління проектами. Це сукупність методик, що визначає доцільність розміщення та ефективність використання капіталовкладень у різні проектні рішення, що стосуються розвитку ринку продукції органічного агровиробництва.

Взагалі, під проектом розуміється обмежений часовими рамками процес, що має визначений початок та кінець, зазвичай обмежений датою, але також може обмежуватися фінансуванням або досягненням результатів [1], який здійснюється для реалізації унікальних цілей та завдань [2], зазвичай, щоб призвести до вигідних змін або створення доданої вартості. Безумовно розвиток органічного агровиробництва не можна вважати проектом, оскільки це є формою постійної діяльності та бізнесу з виробництва органічних продуктів. Але методика досліджень, що розроблена і застосовується для визначення ефективності управління проектами можливо та доцільно використовувати і для характеристики діяльності в сфері органічного аграрного виробництва.

Прикладом може бути розробка перспективи розвитку інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції. Перспектива розвитку розробляється як для ринку в цілому, так і для окремих його складових з урахуванням минулих періодів діяльності, можливих помилок, несприятливих ситуацій, впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

ВИСНОВКИ ТА ПОДАЛЬШІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні ставить вимоги для підприємств усіх галузей, включаючи і традиційне сільське господарство, звертатися до нових сучасних методів виробництва сільськогосподарської продукції, враховуючи ту користь, яку продукція сільськогосподарського виробництва повинна нести споживачам. Одним із таких напрямів розвитку аграрної сфери є створення й реалізація проектів органічного (природного) агровиробництва.

Економічний потенціал держави значною мірою залежить від ефективності використання ресурсного потенціалу мікро- та макросередовища як виробників органічної продукції так і інших організаційних структур на шляху просування цієї продукції до споживача. Розробка та запровадження ефективних економічних інститутів потребує створення умов для визначення ефективності діяльності суб'єкта господарювання, оскільки інститути здатні як сприяти зменшенню негативних наслідків, викликаних функціонуванням ринкових взаємовідносин, так і загострювати соціально-економічну ситуацію.

Використання вищевказаних методів і методичних підходів у дослідженні формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції дає можливість комплексно оцінити їх розвиток, виявити тенденції розвитку, вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а також розробити перспективну модель формування та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Безус Р.М. Соціальні мережі у просуванні продукції органічного агровиробництва / Р.М. Безус // Економіка АПК. — 2013. — № 5. — С. 25—30.

2. Куницька-Іляш М.В. Формування та розвиток оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні: дис. на здобуття наук. ст. к. ек. наук: 08.00.03 / Куницька-Іляш М.В. — Львів, 2012. — 189 с.

3. Саблук П.Т. Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 3—10.

4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2010. — № 9. — С. 3—12.

5. Алимova Э.Т. Выявление факторов, обеспечивающих экономическую устойчивость предприятий / Э.Т. Алимova // Вестник Астраханского государственного технического университета. Сер. "Экономика". — 2010. — № 1. — С. 89—91.

6. Лункіна Т.І. Забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації виробництва / Т.І. Лункіна. — Дизайн і поліграфія. — 2011. — 192 с.

7. Гайдуцький П.І. Формування та розвиток аграрного ринку / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. — № 3. — 2004. — С. 4—14.

8. Гречкосій В.В. Функціонування аграрної біржі / В.В. Гречкосій, І.Г.Гуров // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — № 2. — 2003. — С. 21—24.

References:

1. Bezus, R.M. (2013), "Social Networks in promoting the production of organic agricultural production", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 25—30.

2. Kunits'ka-Ilyash, M.V. (2012), "Formation and development of wholesale markets of agricultural products in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and Management of National Economy, Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology name S.Z. Gzhytsky, Lviv, Ukraine.

3. Sabluk, P. T. (2010), "Development institutions to improve the mechanism of reforming the agricultural sector", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 3—10.

4. Mesel'-Veseljak, V. Ja. (2010), "Organization — economic conditions of agricultural production in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 3—12.

5. Alimova, Je.T. (2010), "Identifying the factors that ensure the economic sustainability of the enterprises", *Jekonomika*, vol. 1, pp. 89—91.

6. Lunkina, T.I. (2011), Zabezpechennja ekonomichno stijkogo rozvytku sil's'kogospodars'kyh pidpryjemstv na osnovi intensyfikacii' vyrobnyctva [Ensuring economically sustainable development of agricultural enterprises through intensification of production], *Dyzajn i poligrafija*, Mykolaiv, Ukraine.

7. Gajduc'kyj, P.I. (2004), "Formation and development of the agricultural market", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 4—14.

8. Grechkosij, V.V. and.Gurov, I.G. (2003) "The functioning of agricultural exchange", *Visnyk agrarnoi' nauky Prychornomor'ja*, vol. 2, pp. 21—24.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2017 р.